

Η επιστημονική έρευνα που σχετίζεται με τα σχολικά εγχειρίδια, ιδιαίτερα με εκείνα τα οποία συνοδεύουν τα λεγόμενα «φρονηματοπικά» μαθήματα, όπως π.χ. το μάθημα της Ιστορίας, είναι διεθνώς εκτεταμένη και έχει μια σχετική παράδοση. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μάλιστα ιδρύθηκαν σε διάφορες χώρες ερευνητικές μονάδες, κέ-

Η εικόνα του «άλλου»/γείτονα στα σχολικά βιβλία των βαλκανικών χωρών
Εκδόσεις Τυπωθήτω - Γιώργος Δάρδανος, 2000, σελ. 406, τιμή 6.000 δρχ.

ντρα και ινστιτούτα για τη μελέτη των σχολικών εγχειριδίων. Στην Ελλάδα δραστηριοποιείται συστηματικά στον τομέα αυτόν τα τελευταία οκτώ χρόνια το Κέντρο Ερευνών Σχολικών Βιβλίων και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, που λειτουργεί στον Τομέα Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Με πρωτοβουλία του ερευνητικού αυτού κέντρου και με τη συμμετοχή και άλλων διεθνών φορέων πραγματοποιήθηκε από 16 ως 18 Οκτωβρίου 1998 ένα διεθνές συνέδριο στη Θεσσαλονίκη με θέμα «Η εικόνα του «άλλου»/γείτονα στα σχολικά βιβλία των βαλκανικών χωρών». Στο συνέδριο αυτό παρουσιάστηκαν 25 ανακοινώσεις από 33 εισηγητές προερχόμενους από 15 βαλκανικές και δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Το σκεπτικό στο οποίο στηρίχθηκε η διοργάνωση του συνεδρίου συνίσταται στη διαπίστωση ότι μέσω του σχολικού εγχειριδίου δεν μεταδίδονται μόνο γνώσεις στους μαθητές αλλά καλλιεργούνται στάσεις και μεταβιβάζονται αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς που σχετίζονται με τη συναισθηματική σφαίρα της προσωπικότητας και επηρεάζουν τις απόψεις, τις πεποιθήσεις και τις επιλογές, καθώς και τη συμπεριφορά του ατόμου. Η θεματική αυτή καθίσταται σήμερα, με την έξαρση της βίας, του θρησκευτικού φανατισμού και του εθνικισμού, εξαιρετικά σημαντική, ιδιαίτερα για τη γεωγραφική περιοχή της Βαλκανικής.

Τα πορίσματα του συνεδρίου δημοσιεύονται στον τόμο *Η εικόνα του «άλλου»/γείτονα στα σχολικά βιβλία των βαλκανικών χωρών*. Οι γενικές

Το βάρος της ιστορίας και κυρίως το βάρος των πολεμικών συγκρούσεων και των εθνικών διαφορών στα **σχολικά βιβλία** των βαλκανικών χωρών. Η απουσία του καθημερινού γείτονα. Γράφει ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΩΧΕΛΛΗΣ

Ο «άλλος» και «εμείς». Ο Οδυσσεύας Τσενάι (στο κέντρο), ο αλβανικής καταγωγής αριστούχος μαθητής του Γυμνασίου Νέας Μηχανιώνας, με συμμαθητές του

διαπιστώσεις που εκτίθενται στο βιβλίο αυτό αφορούν δύο κυρίως παραμέτρους, την ύπαρξη εθνικών στερεοτύπων στα Βαλκάνια και την υπερβολική προβολή στρατιωτικών και πολεμικών γεγονότων στα σχολικά βιβλία. Αναφορικά με την πρώτη παράμετρο, το συμπέρασμα είναι ότι τα εθνικά στερεότυπα στα Βαλκάνια έχουν ορισμένες σταθερές και αυτό που διαφέρει είναι μόνο το όνομα του «άλλου». Η δεύτερη παράμετρος, που δεν είναι ανεξάρτητη από την πρώτη, σημαίνει ότι η ύπαρξη εθνικών στερεοτύπων είναι ίσως ένας λόγος που έχει οδηγήσει στη συγγραφή μιας ιστορίας των συγκρούσεων και των πολέμων.

Πολύ ενδιαφέρουσες είναι μερικές επί μέρους διαπιστώσεις, τις οποίες θα μπορούσε να συνοψίσει κανείς σχηματικά ως εξής: α) Η εικόνα του «άλλου» στα σχολικά βιβλία - σε αντιπαράθεση με τον εθνικό εαυτό - καθορίζεται σε σημαντικό βαθμό τόσο από το ιστορικό παρελθόν όσο και από τις τρέχουσες εξελίξεις και προτεραιότητες στην εξωτερική πολιτική και στο πεδίο των διπλωματικών σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των χωρών σύγχρονα παραδείγματα: Τουρκία - Ελλάδα, Βοσνία - Ερζεγοβίνη και Κοσσυφοπέδιο με τις διαφορετικές εθνότητες, παλαιότερα παραδείγματα: Γερμανία - Γαλλία, Γερμανία - Πολωνία. β) Ο εθνικισμός ή η εξιδανίκευση του εθνικού εαυτού και οι αρνητικοί επιθετικοί προσδιορισμοί για τους «άλλους» δεν αποτελούν οπάντα φαινόμενα στα σχολικά βιβλία. γ) Διαπιστώνεται επίσης υπερβολική έμφαση σε στρατιωτικά - πολεμικά συμβάντα, με σκληρές και έντονα χρωματισμένες περιγραφές μαχών, εξωραϊσμού γεγονότων και ηρώων. Αντίστοιχα συναισθηματικά φορτισμένη είναι η εικονογραφία (σε έκταση, μέγεθος, χρώμα, σύνθεση, θεματική), καθώς και η γλωσσική επένδυση. δ) Λείπουν γενικά ο γείτονας ή ο «άλλος»,

οι άνθρωποι και η καθημερινή τους ζωή, καθώς και τα πολιτιστικά δρώμενα από τα σχετικά βιβλία ή δεν προσφέρεται επαρκής χώρος για τα θέματα αυτά. ε) Είναι ωστόσο γεγονός ότι στα νεότερα σχολικά βιβλία υπερέχουν οι ουδέτερες αναφορές σε άλλους λαούς.

Στο εύλογο ερώτημα ποιες λύσεις προτείνονται για τη βελτίωση των σχολικών βιβλίων,

μπορεί να αναφέρει κανείς ενδεικτικά μερικές από αυτές, όπως είναι π.χ. η παρουσίαση του πολιτιστικού παρελθόντος κάθε λαού στα σχολικά βιβλία με τρόπο ώστε αφενός να ενισχύεται η εθνική και πολιτιστική του ταυτότητα και αφετέρου να αποκαλύπτονται στοιχεία που τον ενώνουν και όχι μόνο αυτά που τον χωρίζουν με τους γειτονικούς λαούς. Επίσης, προτείνεται ευρύτερα ο «αποχρωματισμός» (δηλαδή η εξουδετέρωση) έντονα αρνητικών χαρακτηρισμών και εικόνων που δεν αναφέρονται στα γεγονότα αλλά στον χαρακτήρα και στον πολιτισμό των λαών ή η χρησιμοποίηση υπερβολικά αρνητικών επιθετικών προσδιορισμών για την περιγραφή των γεγονότων) και η σταδιακή επανασυγγραφή σχολικών βιβλίων. Για τον σκοπό αυτόν προτείνεται η συγκρότηση και λειτουργία μεικτών επιστημονικών ομάδων με στόχο τη διαπίστωση των προβλημάτων και τη διατύπωση προτάσεων για τη βελτίωση των σχολικών εγχειριδίων. Άλλες προτάσεις είναι η έναρξη της συνεργασίας για τα σχολικά βιβλία μεταξύ διαφόρων χωρών σε «ουδέτερο» έδαφος, όπως είναι η συγγραφή και χρήση ενός κοινού βιβλίου, π.χ. Λογοτεχνίας για δύο ή περισσότερες χώρες, η παράλληλη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και οι συχνότερες εκπαιδευτικές επαφές μεταξύ γειτονικών χωρών.